

V A S S Z É C S E N Y I

MÚLTIDÉZŐ

I I . É V F O L Y A M , 2 0 1 2 . B O L D O G A S S Z O N Y H A V A

VASSZÉCSENY VÉRTANÚ PAPJAI (2) KOVÁCS IMRE

Ő maga habár Budapesten született, de édesanyja szülőfalujához, Lipárthoz úgy ragaszkodott, mint ma Sebestyén Márta népdalénekes édesapja szülőfalujához Csempeškopácshoz. 1923. június 25-én született Kovács János és Gombkötő Anna második gyermekeként. Apai nagynénje apácaként az I. Világháborúban egészségügyi nővérként szolgált. Gyermekkorát Sashalmon a Farkashida utcai családi házban töltötte, édesapja trolibuszvezető volt Budapesten. Viszont szinte minden nyarat Lipárton töltötte a rokonoknál. Szeminaristaként is itt töltötte a nyarakat, amiről Kis József akkori plébánosnak kellett Szegedre igazoló jelentéseket írni. 1946-ban szentelték pappá. Először Csanádpatonán, majd 1949-től Földeákon volt káplán. Csanádpatonán Szívgyárdát és KALOT csoportot szervezett. Földeákon rengeteg ministránsa volt, nagyon megszerették. 1953-ban tanulmányi szabadságot kért, mert le szeretett volna doktorálni, ám nem szakította meg kapcsolatát a híveivel, azonban levelei az ÁVH kezébe kerültek. 1955-ben, a Csanádi püspök utasítására, meg kellett szakítani híveivel a kapcsolatot. Budapesten élte át a forradalmat, Farkas György egykori KALOR titkárral együtt akadályozták meg a XI. kerületi MDP székház fosztogatását. Emiatt a Csanádi püspök a forradalom után Szegedre rendelte hittanoktatónak. 1957-ben már megháromszorozta a hittanra beiratkozók létszámát, rögtön támadások érték emiatt. Ettől kezdve csak a Rókus templomi hittanoktatást bízták rá.

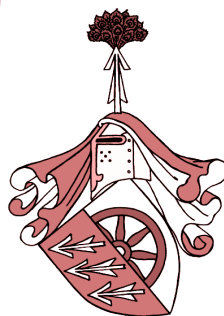
Itt is hamar rendkívüli eredményeket ért el, 1959-ben már 50 fős ministráns gárdája volt. Rókusi káplánként jóval megelőzte korát, és létrehozta a családpasszorációt az országban. Balatonalmádiban, ahol telke volt, nyári tábort szervezett a köréje csoportosuló középiskolásoknak és egyetemistáknak. Stefan Wyszynsky lengyel bíboros szamizdat kiadványait olvasta. Ekkortól kezdve pártutasításra a rendőri szervek fokozták megfigyelést, amit kispap korától végeztek. (Pl. budapesti lakásába albérlőként jelentkezett be a titkos ügynök, hogy követlen közlelőrl figyelje tevékenységét.) A politikai rendőrség telefonjait lehallgatta, szegedi szobáját többször átkutatta. A plébánia udvarára egy pisztolyt ástak el, amit később, mint bűnjelet mutattak fel ellene. A megfigyelés kínossá vált a feletteseinek is, ezért a gyulai belvárosi plébániára szerették volna áthelyezni. Visszergyulladás miatt betegszabadságra ment Budapestre, itt tartóztatták le 1961. február 7-én. (1960-61 között a „Fekete Hollók” akcióban 85 papok tartóztatták le Magyarországon a belügyi szervek.) A börtönben leverték a fél veséjét. 1963-ban, emberi roncsként amnesztiával szabadult, üldözési mánia alakult ki benne, idegpszichológusba került. Feljavulása után ismét többször látogatott Lipártra rokonaihoz, megtakarított pénzéből felújította a lipárti hősi emlékművet. Miután nem misézhetett, az Országos Levéltárban helyezkedett el, ahol belefogott Vasszécseny helytörténetének kutatásába és megírásába.

1971 nyarán, Budapesten tarthatta meg ezüstmiséjét, azonban szeptember 8-án, a börtönöveknek köszönhetően, 49 évesen, tüdőrákban halt meg Balatonfüreden. Végrendeletében kegytárgyait (két aranykehely, egy áldozató tárcsa) és miseruháját a vasszécsenyi plébániára hagyta. Budapesti temetésén három püspök búcsúzott el tőle. A Magyar Katolikus Egyház vértanúként emlékezik rá. (Képek: Lipárti nagyszülei, Nagy Anna és Gombkötő Imre, kisgyerekként nővérével Gizellával, kispapként 1943 februárjában Szegeden – balról a harmadik, fiatal káplánként, Balatonalmádiban a hittanos táborban ministránsai körében – jobbról a második, a börtönövek után, ezüstmiséjekor.)

AZ UTOLSÓ EBERGÉNYI

Természetesen költői a cím, hiszen ez az írás csak az utolsó szécsényi Ebergényi sarj életét próbálja rekonstruálni, az Ebergényi család az egyik legnépesebb a történelmi családok közül, a pár éve Vasszécsenyben megrendezett Ebergényi világtalálkozó bizonyosság volt erre. 1899. október 27-én született meg Szécsenyben báró Alsó-Telekesi-Ebergényi Margit Carola Antónia, Ebergényi István és unokahúga, Hauxthausen Ilona egyetlen gyermeke. Ebergényi István ekkor már 59 éves volt. December 9-én keresztelte meg Gróf Ferenc plébános. Hauxthausen Ilona, Ebergényi István nővérének, Ebergényi Agáthánának és báró Hauxthausen Frigyesnek leánya volt, a dániai Helsingörben született. Ebergényi István hisztérikusan féltékeny volt fiatal feleségére, az idő távlatából úgy véljük joggal.

Ebergényi Margit 1901 januárjában elveszítette édesapját. A gazdálkodáshoz nem sokat értő édesanyja 1903-ban bérbe adta a szécsényi uradalmat Bornemisza Gábornak. 1904-ben már Fuchs Dezső nagybérlő vette át a birtokot. 1909-ben, Ebergényi Margit 10 évesen elveszítette édesanyját is, dr. Békássy István zsenyei földbirtokos, Vasvármegye főispánja lett a gyámja az árván maradt gyermeknek. Ebergényi Margitot a svájci Szent Szív apácák nevelték, majd 1910-től Bécsben végezte iskoláit. Az árván maradt Ebergényi Margitot az I. Ferenc József alap támogatta iskoláinak elvégzésében. Ebben az időben festette meg portréját a nagybányai művésztelepen is megfordult bécsi Lohwag Ernestin festőművész, akitől valószínű rajzórákat is vett Ebergényi Margit. 1911-ben Fuchs Dezső sógora, Rosenberg Mátyás vette át a szécsényi uradalom bérletét, 1912-ben pedig Vermes Márton nagybérlő. 1917-től dr. Bárdis Ferenc lett Ebergényi Margit gyámja. Bécs után Inkérre került a Szegedy család birtokára, itt mentette meg az életét a család inasa, Belegi Lajos, aki állítólag figyelmeztette, az Ebergényi birtok miatt meg akarják mérgezni. 1919-ben hálából Iharoson hozzá ment Belegi Lajoshoz, a házasság után visszaköltöztek a szécsényi ó-kastélyba. 1924-ben Belegi Lajos ajándékozási szerződést kötött a vármegyével, birtokadománytal támogatta az új kórház és az árvaház megépítését. 1925-ben kegyúrként a szécsényi templom fazsindelyét cserépszindelyre cseréltették ki. 1934 tavaszán elváltak, Belegi Lajos haláláig életjáradékot kapott Ebergényi Margittól. Még az év során Ebergényi Margit házasságot kötött a 800 éves múlttal rendelkező német nemesi családból származó Gamehli Stralendorff Henrikhez. Stralendorff Henrik végigharcolta az I. Világháborút, merész hadi vállalkozásai miatt több katonai kitüntetésben részesült. Egy repülő tiszta barátja révén ismerkedett meg Ebergényi Margittal, aki előtte udvarolt a grófnőnek. Ugyanebben az évben Szombathelyen, a Kultúrtörténeti és Művészettörténeti kiállításon bemutatták Lohwag Ernestin Ebergényi Margitról készített portréját. 1938-ban Raffensperger József, Eszterházy Pál rédcisi uradalmának jószágkormányzója 122 holdat megvásárolt az Ebergényi uradalomból, annak adósságaival együtt. Ebergényi Margit férjével ekkor átköltözött az új-kastélyba, az ó-kastély ugyanis szintén Raffensperger József kezébe került. 1943 májusában, agyvérzésben elhunyt Ebergényi Margit második férje, Stralendorff Henrik. A szombathelyi kórházba szállították, de már ott sem tudták megmenteni az életét.

Itt a kórházban ismerte meg harmadik férjét Ebergényi Margit Némethy Ede személyében, akihez októberben 44. születésnapján hozzá is ment Budapesten. Stralendorff Henrik halála után, újsághirdetés alapján bérbe vette az Ebergényi birtokot Ronkay Károly. 1944-ben Némethy Ede testvérének a családja is az új-kastélyba költözött, és Ronkay Károly is itt lakott családjával. Az év során Ronkay Károlyt kinevezték Szécseny katonai parancsnokának. Ugyanebben az évben Ebergényi Margit és Némethy Ede felújította az új-kastélyt. Késő ősszel a Honvédelmi Minisztérium foglalta el a kastélyt, itt történtek a katonai sorozások 1945 márciusáig. Ebergényi Margit és férje egy szobába húzták össze magát, Ronkay Károly

családjával a cselédházba volt kénytelen kiköltözni. A front közeledtével Ebergényi Margit, a családi örökségnek számító értékesebb műalkotásokat a kastélyparkban levő üvegházban rejtette el az oroszok elől. Dániai rokonsága felajánlotta neki, hogy Nyugatra segítik, de Ő nem élt ezzel a lehetőséggel. Miután férje, Némethy Ede a németekkel együtt elhagyta az országot, kertészének, Horváth Károlynak a házába költözött át a legkritikusabb napokban. Az oroszoknak a család Ebergényi Margitot pesti rokonként mutatta be, így azok nem foglalkoztak ottlétével. Később azonban a suttogó propaganda miatt „aki burzsujt rejteget” Ebergényi Margit átköltözött erdészének, Oswald Józsefnek a házába. Amikor a helyzet kicsit konszolidálódott Ebergényi Margit visszaköltözött a kastélyba, amit szörnyű állapotban talált. A kastély előtti téren térdig ért az ablakokon kihajigált, a magyar honvédség családtagjainak itt maradt családi holmija, a díványok fel voltak hasogatva, a bútorok össze voltak törve, az egész kastély fel volt dűlve. Az oroszoktól 2 szobát és egy konyhát kapott meg. Ide hordta vissza az üvegházban elásott családi értékeket. A földreform miatt a helybéliek kisajátították az Ebergényi birtokot, és a kastélyt, de még egy ideig egy szobát meghagytak Ebergényi Margit számára. Még a törvény szerinti 100 holdat sem tarthatta meg az egykori birtokból. Később a kastélyból is kiköltöztették a cselédház egy szobájába, majd 1948-ban innét is elüldözték. Októberben végleg államosították az új-kastélyt és benne az MDP helyi szervezetének párthelyiséget alakították ki. November 7-ét már itt ünnepezték, a kastély homlokzatán transzparens hirdette: Éljen Rákosi Mátyás a magyar demokrácia harcosa! Dzsentrí maradványoknak bélyegezték meg Ebergényi Margitot és Ronkay Károlyt. Ebergényi Margit kénytelen volt egy szál ruhában elmenekülni a faluból. Ronkay Károly segítségével Kámba menekült, az ottani Bezerédy kastélyba, de már az megtelt, így átmenetileg a Böröcz család pincéjében húzta meg magát. Később Somogyi Károly kámi plébános segített neki a nélkülözésben. 1952 januárjában Kámban elhunyt Ronkay Károly felesége. Ebben az évben Ebergényi Margit Táplánszentkereszten, keresztlányánál végrendelkezett, a megaláztatás és meghurcoltatás olyannyira megviselte, hogy a halálára gondolt. Végrendeletében a szécsényi templomra hagyta a kastélykert faállományát, azonban ezt a Tsz tagok később kivágták. Amikor ezt Ebergényi Margit megtudta, 10 ezer forintot küldött a vasszécsényi plébániának. Ronkay Károly megözvegyülése után később hozzá ment Ronkay Károlyhoz. 1953-ban Ronkay Károlyt öt hónapra internálták, egészen 1954-ig volt rendőri felügyelet alatt, mivel 1944-45-ben a német megszállás alatt Szécsény katonai parancsnoka volt. Az internálás után a Kalocsa melletti Szakmárra költöztek, ahol Ronkay Károly agrónómusi állást kapott. Innét költöztek később Pápateszérre, ahol Ronkay Károly szintén agrónómusi állást kapott az ottani állami gazdaságban. Ebergényi Margit Pápateszéről több levelet írt Kis József szécsényi plébánosnak, különösen akkor, amikor egyre betegbb lett. 1972. augusztus 23-án halt meg Pápateszén, hamvait teljes titoktartás mellett a szécsényi templom családi sírboltjába helyezték el. Halála előtt újabb 40 ezer forintot küldött a vasszécsényi plébániára, a templom felújítására. Ebergényi Margit roppant viszontagságos élete tanulságul szolgál a történelmi kataklizmák embert maga alá gyűrő kényszereiről. Mivel a rendszerváltás után Vasszécsény az Ebergényi címet használta fel a település címeréhez, az utolsó Ebergényiről szóló megemlékezés így is több mint két évtizedet késett. A leghíresebb Ebergényi, Ebergényi Benedek egy tavalyi képviselőtestületi határozatban posztumusz díszpolgárságot kapott, azonban a családot rehabilitáló hivatalos aktus még várat magára. (Képek: Hauxthausen címer, Ebergényi Margit fiatal korában, és díszmagyarban, Stralendorff címer, Stralendorff Henrik a második férj, Ebergényi Margit, a kastély kapujában a személyzettel, Némethy Edével a házasságkötésükkor, Ronkay Károly a negyedik férj.)

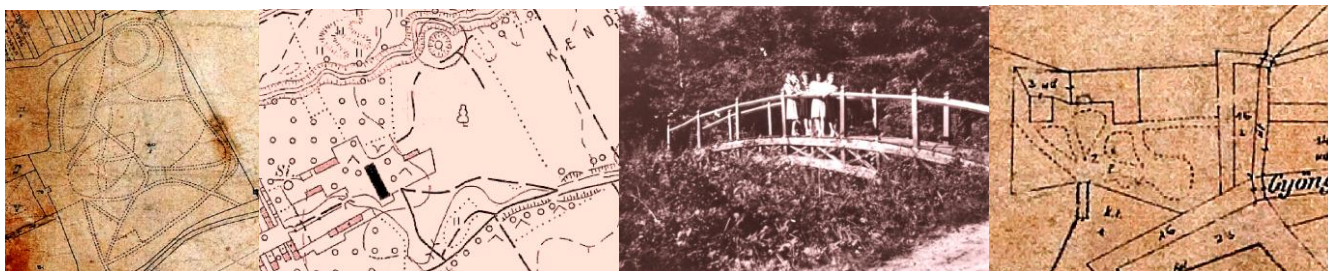
HELYI PARKOK ÉS KERTEK A MÚLTBÓL (2)

Az előző részben a 18. század közepéig jutottunk el a téma bemutatásában. Az ó-kastély körüli famatuzsálemek még mai romjaiban is dendrológiai jelentőségűek, különösen a kastélytól északra a vénic szil, a barokk híd előtt jobbra a kislevelű hárs, a hídon belül balra az ikerfának számító juhar levelű platán. Ezek a telepítések még minden bizonnyal az előző részben tárgyalt Festetics korszakban történtek. Szécsény Batthyány korszaka a két Batthyány birtokos ellenére viszonylag rövidnek tekinthető. Nagyobb jelentőségű a több mint másfél százados Ebergényi korszak, igaz viszont, hogy ennek feltárása máig várat magára, mivel a szombathelyi Smidt múzeumban fellelt több száz éves Ebergényi levéltár még mindig nem kutatható. Az országos jelentőségű levéltári iratanyag fertőtlenítésére, konzerválására és restaurálására közel fél millió forintot kellene összegyűjteni, hogy utána kutatható legyen az anyag. Sajnos, a múzeum saját költségvetése ezt nem tudja biztosítani. Márpedig Vasszécsény helytörténeti-, és jelen esetben dendrológiai múltja ezen iratanyag nélkül nem rekonstruálható, nem írható meg tisztességesen.

Márpedig az új-kastély parkja, a fennmaradt térképek alapján, országos jelentőségű kert-tervezőt sejtet, akinek személyét jó lenne minél előbb megismerni, és a régi térképek alapján, a kastély parkját az eredeti állapotba visszaállítani. A park és annak építményei a kommunista évtizedekben pusztult el, az üvegházzal, jégveremmel, Margit szigettel és Henrik híddal együtt. Az utóbbiak 1943-ban lettek kialakítva. A Székeskáptalan lipárti uradalmában levő faiskoláról csak most találtam

adatokat az egyházmegyei levéltárban, azonban azokat még nem volt időm feldolgozni, tehát ezúttal azzal nem tudok foglalkozni.

(Képek: Az új-kastély parkja 1806-ban, 1857-ben, 1872-ben, 1916-ban és 1959-ben, Henrik híd a Margit szigetre, az ó-kastély parkja 1916-ban.)

KIÁLLÍTÁSOK INDEXEN

Az elmúlt év végén nyílt kiállítása Szombathelyen a Vitalitas Galériában a településen élő és alkotó Varga Bernadett iparművésznek és leányának Tóth Katalin egyetemi hallgatónak. Mivel a kiállításnak megyei és országos sajtóvisszhangja volt, ugyanakkor a helyi önkormányzati lap nem tartotta méltónak a hírt, ezúttal a Múltidéző foglalkozik a kiállítással. Mindezt azért teszi, mivel a Vasszécsenyi Üzenet immár 10 éve indexálta, vagyis törölte a helyi képző- és iparművészet híreit hasábjairól. Egyetlen kivétel volt Szkok Iván festőművész, községünk Díszpolgárának szombathelyi kiállítása, amiről annak idején jómagam írtam még méltató sorokat.

Varga Bernadett több mint két évtizede Vasszécsenyben él és alkot, tagja a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségének és a Magyar Kárpitművészek Egyesületének. Több európai országba is eljutottak már munkái, ő készítette többek közt a településünk zászlóját és a szombathelyi Szent Márton templom oltárterítőjét. A Szombathelyi Művészeti Szakközépiskola tanára.

Tóth Katalin az ő leánya, a Nyugat-magyarországi Egyetem mesterképzős hallgatója. Két alkalommal is szerepelt alkotásaival az Országos Művészeti Diákköri Konferencián. A szombathelyi kiállítása immár a második önálló kiállítása. Legközelebb mindkettőjük munkáival, tavasszal találkozhat a közönség Veresegyházán. Mivel Vasszécseny képző- és iparművészete kiemelkedő jelentőségű, a Múltidéző ezentúl új rovatot indít a témában Vasszécseny a képzőművészetben címmel. (Képek: Varga Bernadett – Apokalipszis, Apokrif, Egregyi Piéta, Napba öltözött asszony, Sólyom. Tóth Katalin – Zebegény, Film, Jelenlét)

A következő szám tartalmából: Vasszécseny vértanú papjai (3) Pungor László, Vasszécseny a képzőművészetben (1), Két ismeretlen vasszécsenyi vonatkozású Mindszenty kép, Történelmünk tanúi (1) Kis József